

Nr 593.

Av herr **Jansson** i Kalix m. fl., i *anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 124, angående anslag för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m.*

Det finns en samhällsgrupp, som blivit förbisedd vid de senaste årens bostadspolitiska arbete på landsbygden, nämligen lappbefolkningen. För befolkningen i allmänhet har en förbättring av bostadsförhållandena underlättats genom ett system med egnahemslån och förbättringslån, de förra kompletterade med familjebostadsbidrag. Vid sidan härom ha vissa typer av lägenhetshavare på kronans mark blivit tillgodosedda genom särskilda åtgärder. Sålunda ha vid 1943 och 1950 års riksdagar nya grunder fastställts för statens medverkan till förbättring av bostäderna på kronoparkerna, vid 1947 års riksdag åtgärder beslutats för iståndsättande av s. k. norrländska fjällägenheter samt genom Kungl. Maj:ts beslut den 2 juni 1950 förbättrade subventionsmöjligheter även införts för vissa äldre fjällägenheter.

Också för lapparnas del ha visserligen en del åtgärder vidtagits för förbättring av bostadsförhållandena, men dessa ha varit av alltför begränsad räckvidd för att kunna leda till några mera påtagliga resultat. De sålunda vidtagna åtgärderna ha i korthet inneburit följande:

Kungl. Maj:t har den 17 juni 1943 meddelat bestämmelser rörande de dåvarande egnahemsnämndernas i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län verksamhet med beviljande av bidrag till *nyanläggning av bostadsbyggnader för renskötande lappar å höst- och vårviste eller annat huvudviste*. Det förutsattes, att lappen erhållit vederbörligt tillstånd till byggnadens uppförande samt att han prövas vara i behov av ekonomiskt bistånd för byggnadsföretagets genomförande. Bidrag må uppgå till högst 3 000 kronor. Bidragen bestridas av medel redovisade å statens lappfond.

Vad härefter angår lappar, som *upphört med renskötsel*, meddelas bestämmelser i kungörelsen den 6 juni 1941 (nr 484) angående upplåtelse åt lappar av lägenheter å kronomark m. m. Å för ändamålet förvärvat eller kronan eljest tillhörig mark inom Jämtlands, Västerbottens eller Norrbottens län kan enligt Kungl. Maj:ts förordnande avsättas område för upplåtelser åt lappar. Å sådant område kan lantbruksnämnden i länet under närmare angivna förutsättningar med nyttjanderätt upplåta dels jordbrukslägenheter och dels bostadslägenheter.

Jordbrukslägenhet upplåtes för en tid av 20 år med viss optionsrätt för arrendatorn och hans efterlevande. Till jordbrukslägenhet skall läggas odlingsbar mark till den omfattning, att innehavaren och hans familj kunna, sedan lägenheten blivit uppodlad, erhålla sin huvudsakliga utkomst av jordbruket å lägenheten. Finnes stadigvarande arbetstillgång i orten eller möjlighet till försörjning genom hemslöjd, påsldjursuppfödning eller dylikt, må dock till lägenheten läggas mindre areal odlingsbar mark än nyss sagts.

Bihang till riksdagens protokoll 1951. 4 saml. Nr 593—595.

Vid tillträdet skall så stor del av den lägenheten tillagda marken vara iordningställd, att två kor kunna födas å lägenheten och potatis odlas för hushushovet. Lägenheten skall vid tillträdet vara försedd med boningshus, nödiga ekonomibyggnader och övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar. Kronan har att å de byggnader och andra anläggningar, som äro erforderliga för jordbruket, verkställa för deras bibehållande i brukbart skick nödvändiga reparationer, som ej äro av allenast mindre omfattning och som icke föranletts av arrendatorns vållande. Efter vissa arrendefria år skall en arrendeavgift utgå, som ej får sättas högre än som finnes skäligt med hänsyn till den avkastning som under arrendetiden kan utvinnas av lägenheten.

Bostadslägenhet får ej upplåtas för längre tid än innehavarens och hans hustrus livstid. Det åligger innehavaren att bebygga lägenheten. Till uppförande av föreskrivna byggnader kan innehavaren utan återbetalningskyldighet tilldelas hjälp med högst 5 000 (intill den 1 juli 1946 utgjorde beloppet 2 500 kronor). För upplåten bostadslägenhet erlägges ej lega, men när lägenhet ånyo upplåtes kan efter omständigheterna fastställas en billig avgift för nyttjandet. Vid nyttjanderättens upphörande skall lägenheten i befintligt skick tillfalla kronan utan ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än lantbruksnämnden prövar skäligt. Kostnaderna för här ovan avsedda jordbruks- och bostadslägenheter bestridas av lappfondsmedel.

Bidrag till renskötarbostäder enligt 1943 års föreskrifter ha intill utgången av år 1950 beviljats i sammanlagt endast 21 fall, därav 2 under år 1950, till ett sammanlagt belopp av omkring 60 000 kronor. Enligt 1941 års förenämnda kungörelse ha medel disponerats för iordningställande av tillhoppa 12 bostadslägenheter och 8 jordbrukslägenheter. Kostnaderna ha här uppgått till omkring 270 000 kronor.

Att statens utgifter för iordningställande av jordbrukslägenheter åt lappar blivit av en helt annan storlek än som beräknats vid verksamhetens igångsättande, har påtalats i *riksdagens revisorers* år 1948 avgivna berättelse. Revisorerna ha även konstaterat, att ifrågavarande verksamhet hitintills icke lett till åsyftade resultat. Enligt revisorernas mening böra ytterligare upplåtelser av jordbrukslägenheter åt lappar i enlighet med 1941 års bestämmelser komma till stånd endast i undantagsfall.

Frågan om bostadsfrågan för lappar har behandlats i ett utlåtande, som den 1 februari 1951 avgivits av *1948 års sakkunniga för vissa bostadsförbättringsfrågor*. Dessa sakkunniga ha uttalat sig för ett upphävande av de år 1941 meddelade bestämmelserna om jordbrukslägenheter för lappar. De ha hänvisat till att hinder ej föreligger för en lapp att, när det anses lämpligt, förvärva en s. k. norrländsk fjällägenhet. Sådana lägenheter skilja sig icke mycket från de jordbrukslägenheter, som nyss avsetts. Det kan också visa sig lämpligt, att en lapp förvärvar annan fjällägenhet och om så erfordras får denna iståndsatt jämlikt Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 2 juni 1950.

I den mån lämpliga sådana fjällägenheter inte finnas tillgängliga kan

det emellertid fortfarande bli nödvändigt att iordningställa nya bostadslägenheter åt lappar, vare sig de äro renskötande eller icke. Vidare kan en förbättring av befintliga lappbostäder vara av nöden. Beträffande möjligheterna att få till stånd en sådan förbättring ha de sakkunniga anfört följande:

De år 1948 utfärdade bestämmelserna om förbättringslån lägga ej i och för sig hinder i vägen för en tillämpning även på lappbostäder. Erhållandet av lån har visserligen försvärats av att lapparna — vilka i flertalet fall bygga på kronans mark — ej äro ägare till sina bostäder och därför inte kunna ställa inteckningssäkerhet, men 1950 års riksdag har numera medgivit, att lån i här avsedda fall kan beviljas utan sådan säkerhet. Ett allvarigare hinder för att en lappbostad skall kunna sättas i stånd med hjälp av ett förbättringslån torde emellertid vara, att den räntefria stående delen av dylikt lån — vilken motsvarar det tidigare förbättringsbidraget — ej kan uppgå till mer än 2 800 kronor, om man bortser från anordningar för vatten och avlopp. Lägenhetshavaren skulle sålunda ofta behöva tillskjuta ett mer eller mindre betydande belopp utöver det räntefria stående lånet. Även om han till utfyllnad härav skulle kunna erhålla ett räntebärande amorteringslån, kan det helt naturligt te sig som ganska tveksamt för en lapp, om han bör investera egna eller lånade medel i en bostadslägenhet, som vid hans fränfalle eller eljest vid nyttjanderättens upphörande återgår till kronan.

På grund av det nu anförda kan man utgå från att det stöd, som förbättringslånet erbjuder, i många fall ej är tillräckligt för att en önskvärd bostadsförbättring skall komma till stånd. Enligt de sakkunnigas mening bör det ej heller ifrågasättas, att vederbörande kommuner skola inskrida för att i större utsträckning bidra till kostnaderna för sanering av lapparnas bostadsförhållanden, så mycket mindre som dessa kommuner i allmänhet ha en mycket svag ekonomisk ställning.

Med hänsyn till det sagda ha de sakkunniga funnit ofrånkomligt, att det statliga stödet till bostadsförbättring för såväl renskötande lappar som andra, vilka kunna anses tillhöra lappbefolkningen, anordnas efter andra och mera gynnsamma grunder än de eljest gällande, under förutsättning att bostäderna äro belägna på kronans mark. De ha förordat, att i fråga om sådana lägenheter motsvarande anordning tillämpas, som enligt beslut av 1950 års riksdag genomförts för vissa kolonat m. fl. och som genom Kungl. Maj:ts beslut den 2 juni 1950 även gjorts tillämpliga på fjällägenheter (andra än s. k. norrländska). Härigenom anse de sakkunniga förutsättningar kunna skapas för en sanering även av lapparnas bosättning.

Den ifrågasatta anordningen innebär, att innehavarna av lapplägenheter — i den mån dessa liksom nysnämnda lägenheter tillhöra kronan — kunna erhålla byggnadshjälp intill ett belopp motsvarande 80 procent eller, där särskilda skäl föranleda därtill, intill 90 procent av den godkända kostnaden för byggnaderna. Denna regel bör i förekommande fall även innefatta ekonomibyggnader. I gengäld bör årsavgiften höjas något. Höjning skall emellertid ej beräknas för den del av byggnadshjälp, som understiger det bidrag, som skulle kunna utgå enligt bestämmelserna angående förbätt-

ringslån till bostadsbyggande och om stöd till rationalisering av jordbrukslägenheter i vad gäller ekonomibyggnader. Och för överstigande belopp bör en höjning av årsavgiften ske allenast motsvarande 1 procent av beloppet för år räknat. I den mån det förekommer att byggnadshjälpen även avser utrustning eller inredning, för vilken domänstyrelsen vid upplåtelse av kronotorp enligt 1943 års kungörelse i ämnet påför innehavare av sådan lägenhet särskilt tillägg till årsavgiften, bör motsvarande beräkningssätt tillämpas även med avseende å avgiften för lägenhet, varom här är fråga. Sammanlagt bör årsavgiften för sådan lägenhet icke överstiga avgiften för ett likvärdigt kronotorp, upplåtet enligt 1943 års kungörelse. I allmänhet torde emellertid lapplägenhet ej erhålla lika hög standard, som åsyftats för kronotorpens del.

Vad härefter angår stödet till nyuppförande av bostäder åt lappar ha de sakkunniga hänvisat till att de maximibelopp som fastställts för nuvarande bidrag, eller 3 000 kronor för renskötande och 5 000 kronor för annan lapp, äro påtagligt för låga. Med nuvarande tendens mot mera stadigvarande bosättning även för de renskötande lapparnas familjer torde det mindre än tidigare finnas anledning att göra någon skillnad i bidragsförmåner mellan de båda kategorierna av lappar. Vare sig det gäller uppförande av bostad åt renskötande eller icke renskötande lapp kan man knappast räkna med en lägre byggnadskostnad än 10 000—15 000 kronor. Allteftersom det beräknade kapitalbehovet ökas måste det bli mera tveksamt, om statens stöd liksom hittills kan lämnas i form av bidrag utan återbetalningsskyldighet. Av förut angivna skäl kan man emellertid inte räkna med att en lapp skall sätta sig i skuld för en byggnad, som han inte är ägare till och som efter nyttjanderättens upphörande kommer att återgå till kronan, och detta torde även gälla där statligt egnahemslån skulle kunna ifrågakomma. Med hänsyn härtill och då med tanke på förbättring av äldre byggnader förordats en anordning med byggnadshjälp, som i viss mån kan betraktas som en medelväg mellan bidrag och lån, ha de sakkunniga funnit övervägande skäl tala för att denna anordning även tillämpas i fråga om stöd till uppförande för lapparnas behov av sådana byggnader, som det nu är fråga om, även här under förutsättning att byggnaderna äro belägna på kronans mark. I detta sammanhang kan nämnas, att de sakkunniga ansett det vid beviljande av byggnadshjälp böra göras uttryckligt förbehåll om att respektive byggnad skall tillhöra kronan.

Till belysande av att erhållandet av byggnadshjälp endast avses skola medföra en mycket måttlig höjning av årsavgiften ha de sakkunniga anfört följande:

Om byggnadskostnaden antages utgöra 12 000 kronor och byggnadshjälp beviljas till ett belopp av 10 800 kronor — resten bör lägenhetshavaren kunna prestera, bland annat i form av eget arbete — bör från sistnämnda belopp dragas ett belopp motsvarande det som skulle kunna utgå som förbättringslån, d. v. s. i allmänhet 2 800 kronor. Detta avdrag skulle efter genomförande av ett av de sakunniga i annat sammanhang framlagt förslag

till åtgärder för förbättring av bostadsförhållandena på vissa orter med särskilt höga byggnadskostnader kunna höjas upp till 4 900 kronor. De belopp, varå höjningen av årsavgiften skulle räknas, skulle därvid utgöra respektive 8 000 och 5 900 kronor. Höjningen skulle alltså, vid tillämpning av ovannämnda 1-procentregel, uppgå till endast mellan 60 och 80 kronor om året. Enligt de sakkunnigas mening är det ej orimligt att förutsätta, att det skall bli möjligt att prestera en betalning av denna blygsamma storlek för en sådan bostad, varom här är fråga. Till nämnda belopp kan komma någon ytterligare höjning av årsavgiften i sådana fall, då byggnadshjälp även beviljas till uppförande eller förbättring av ladugård på en befintlig lägenhet.

Beträffande organisationen av ifrågavarande verksamhet, anslagsbehov m. m. ha de sakkunniga anfört följande:

Övervägande skäl synas tala för att beviljandet av byggnadshjälp handhaves av vederbörande länsbostadsnämnd. Eventuellt uppkommande fråga om förbättring av ekonomibyggnad torde emellertid böra handläggas av lantbruksnämnd. I viss analogi med bestämmelserna i 11 § tredje stycket i 1950 års kungörelse med vissa bestämmelser rörande äldre kronolägenheter torde böra föreskrivas, att byggnadshjälp till mera genomgripande förbättringsarbeten icke må beviljas av länsbostadsnämnden (eller lantbruksnämnden) med mindre samråd skett med lantbruksdirektören (respektive länsbostadsdirektören) samt, där så finnes lämpligt, med överjägmästaren, länsarbetsdirektören och en av kommunalnämnden utsedd representant för vederbörande kommun. Behov av kommunal representation torde emellertid i allmänhet ej föreligga, eftersom kommunen redan på ett tidigare stadium får anses ha medverkat såsom länsbostadsnämndens förmedlingsorgan. Självfallet bör även vederbörande lappfogde höras i ärenden om byggnadshjälp till lappbostäder. — Sedan länsbostadsnämnden (respektive lantbruksnämnden) beviljat byggnadshjälp, bör det ankomma på den myndighet, vilken har lägenheten under sin förvaltning, att vidtaga därav föranledd höjning av årsavgiften.

Vilka kostnader som kunna föranledas av ett genomförande av här framförda förslag är av naturliga skäl vanskligt att förutsäga. Emellertid torde kostnaderna icke bli av sådan storlek, att förslagen ur denna synpunkt böra väcka betänkligheter. För budgetåret 1951/52 bör enligt de sakkunnigas mening ett belopp av 100 000 kronor ställas till förfogande för ändamålet. Kostnaderna torde kunna bestridas av lappfondens medel.

I samband med att åtgärder för byggnadshjälp åt lappar av den innebörd, som här ovan förordats, bli vidtagna, torde icke blott 1941 års bestämmelser om upplåtelse av jordbrukslägenheter åt lappar böra upphävas, utan detsamma torde även böra gälla de samtidigt meddelade bestämmelserna om upplåtelse av bostadslägenheter åt lappar liksom 1943 års föreskrifter om bidrag till renskötarbostäder.

Lapparnas bostadsförhållanden torde, även om man bortser från kåta-bebyggelsen, vara sämre än för någon annan folkgrupp i vårt land. I jämförelse med andra ha lapparna kommit alltmer på efterkälken, då det gällt att följa med den tekniska och sanitära utvecklingen. Man torde till och

med kunna konstatera, att bostadsförhållandena för lapparna även absolut taget försämrats, medan man väntat på att något skulle göras från statsmakternas sida för att möjliggöra en förbättring av bostäderna. De 1941 och 1943 beslutade åtgärderna ha icke fått någon nämnvärd betydelse. Att fortfarande räkna med att lapparna, de må utgöra en minoritet inom vårt folk, skola hållas nere i bostadssocialt hänseende synes icke försvarligt.

När nu ett förslag framkommit från 1948 års sakkunniga för vissa bostadsförbättringsfrågor, vilket av allt att döma skulle kunna råda bot på de skrämmande bostadsförhållanden, i vilka lapparna hittills haft att finna sig, torde detta förslag utan dröjsmål böra realiseras.

Den grundläggande synpunkten bör härvid vara, att lapparna, då de äro bosatta på kronans mark, icke i första hand böra jämnställas med egna-hemsägare utan med de innehavare av skogstorp m. fl. domänverkslägenheter och av fjällägenheter, vilka förra året fingo möjlighet att erhålla byggnadshjälp till iordningställande av respektive lägenheter. Den omständigheten att det kan finnas anledning att ordna lapparnas bostadsförhållanden något olika allteftersom dessas familjer äro bofasta eller de nomadisera under större eller mindre del av året behöver ej påverka statsbidragsgrunderna. Däremot kunna givetvis skäl finnas att för lapparna likaväl som för andra befolkningskategorier i tillämpningen anpassa bostädernas storlek och beskaffenhet efter förhållandena i de olika fallen.

Hinder synes icke föreligga, att det system med byggnadshjälp, som införts för andra typer av kronolägenheter, utnyttjas icke endast för förbättring av befintliga byggnader utan även för nyuppförande av byggnader för lappar, i den mån sådant blir aktuellt. Med denna utgångspunkt och då nybildning av jordbrukslägenheter för lappar, enligt vad såväl riksdagens revisorer som de sakkunniga uttalat, ej längre torde behöva förekomma med tillämpning av 1941 års bestämmelser, torde dessa kunna upphävas. I den mån bestämmelserna avse bostadslägenheter, torde de emellertid böra ersättas med vissa föreskrifter om upplåtelse av mark till lappbostäder.

Byggnadshjälp torde få utgå icke blott till bostadsbyggnader utan även, där detta blir aktuellt, till ekonomihus.

Beträffande handhavandet av ifrågavarande saneringsverksamhet torde, lika väl som när det gäller vanliga jordbrukslägenheter, arbetet böra bedrivas under kontakt i lämpliga former mellan bostadsnämnderna och lantbruksnämnderna.

Kostnaderna för byggnadshjälpen torde åtminstone tills vidare kunna bestridas av lappfonden, i första hand av medel som ställts till förfogande men icke utnyttjats för iordningställande av lägenheter enligt 1941 års kungörelse.

Under återopande av det anförda hemställes,

att riksdagen måtte besluta, att staten skall lämna sin medverkan till en sanering av lapparnas bostadsförhållanden i huvudsaklig anslutning till de grunder, som angivits här ovan.

Stockholm den 11 april 1951.

Ivar Jansson.

Uddo R. Jacobson.

Alg. Gunnarsson.